

# Študijná príručka: Kultúra, veda a umenie v stredoveku

## Kvíz s krátkymi odpoveďami

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2 – 3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Aký bol spoločný jazyk vzdelancov v stredovekej Európe a prečo bol taký dôležitý?
2. Opíšte rôznorodé úlohy, ktoré plnili stredoveké kláštory okrem šírenia viery.
3. Kto boli benediktíni a aký bol ich najvýznamnejší prínos pre európsku vzdelanosť?
4. Ktorý cirkevný rád prebral v 13. storočí úlohu širiteľa vzdelávania a kto bol jeho najznámejším učencom?
5. Aký bol hlavný účel mestských škôl, ktoré sa začali objavovať v 13. storočí?
6. Aké boli prvé univerzity a aké hlavné odbory sa na nich vyučovali?
7. Akými ideálnymi vlastnosťami sa mal vyznačovať správny stredoveký rytier?
8. Aké vzdelanie a úlohy mali dievčatá a ženy zo šľachtických rodín?
9. Čo je charakteristické pre literárne diela, ktoré vznikali v prostredí rytierskej kultúry?
10. Stručne porovnajte románsky a gotický sloh v stredovekej architektúre.

---

## Kľúč k odpovediam

1. Spoločným jazykom vzdelancov v stredovekej Európe bola latinčina, ktorá sa zachovala z antiky. Bola dôležitá, pretože ako jediný jazyk mala ustálenú gramatiku a odbornú slovnú zásobu, čo umožňovalo jednotnú komunikáciu v oblasti umenia a vedy v celej Európe.
2. Kláštory boli kultúrnymi centrami a ochrancami vzdelanosti, kde sa uchovávali a písali knihy. Ich obyvatelia sa tiež starali o bedárov a chorých, zbierali liečivé bylinky a učili roľníkov efektívnejším metódam obrábania pôdy.
3. Benediktíni boli členovia mníšskeho rádu, ktorý založil Benedikt z Nursie v roku 529. Založili jedny z prvých kláštorov a mali obrovské zásluhy na pozdvihnutí európskej kultúry a vzdelanosti, najmä ochranou a prepisovaním kníh.
4. V 13. storočí prebral štafetu šírenia vzdelávania rád dominikánov. Najznámejším učencom, ktorý patril k tomuto rádu, bol Tomáš Akvinský.
5. Mestské školy slúžili na vzdelávanie žiakov, ktorí sa mali v budúcnosti uplatniť v mestskej správe alebo pracovať pre bohatých kupcov. Poskytovali teda praktickejšie vzdelanie potrebné pre život a prácu v meste.
6. Najstaršie univerzity vznikli v Taliansku (Salerno, Bologna, Padova), v Paríži a Oxforde. Vyučovali sa na nich predovšetkým odbory ako medicína, právo a teológia.
7. Správny rytier bol verný svojim povinnostiam a kresťanstvu. Jeho úlohou bolo ochraňovať slabších a starších, predovšetkým vdovy a siroty, a k všetkým ženám sa správal s úctou.
8. Dievčatá zo šľachtických rodín sa učili čítať, písať a základy hudby. Mnohé vedeli jazdiť na koni a poľovať, vyznali sa v liečivých bylinkách a po vydaji viedli rodinné hospodárstvo a starali sa o zdravie obyvateľov hradu.
9. Literárne diela rytierskej kultúry, ako romány a poézia, ospevovali lásku k ženám alebo slávnych hrdinov. Tieto diela, ako napríklad pieseň o rytierovi Rolandovi, slúžili ako vzory pre budúcich rytierov.
10. Románsky sloh sa snažil napodobňovať staroveké rímske stavby. Neskôr ho vytlačil gotický sloh, ktorý umožňoval stavať vyššie, štíhlejšie a celkovo odľahčenejšie stavby.

---

## Témy na esej

1. Diskutujte o tvrdení, že stredoveká kultúra bola zároveň univerzálna aj rozmanitá. Použite príklady cirkvi, šľachty a meštianstva z textu na podporu svojej argumentácie.

2. Analyzujte úlohu kláštorov ako ochrancov a centier vzdelanosti v ranom stredoveku. Aký význam malo ich pôsobenie pre zachovanie vedomostí z antiky?
3. Opíšte vývoj vzdelávacieho systému v stredoveku od kláštorných škôl až po vznik univerzít. Ako povinnosť študentov navštevovať viacero univerzít prispela k šíreniu poznatkov po Európe?
4. Vysvetlite pojem „rytierska kultúra“. Popíšte ideály, výchovu, povinnosti a životný štýl rytierov, ako aj úlohu žien v šľachtickej spoločnosti.
5. Porovnajte prínos troch mníšskych rádov spomenutých v texte – benediktínov, dominikánov a františkánov – pre stredovekú spoločnosť, kultúru a vzdelanosť.

-----

### Slovník klíčových pojmov

Pojem	Definícia
<b>Autonómia</b>	Právo na samostatné, nezávislé rozhodovanie.
<b>Benediktíni</b>	Mníšsky rád založený Benediktom z Nursie v roku 529. Zohrali kľúčovú úlohu pri zachovaní vzdelanosti a kultúry v ranom stredoveku prostredníctvom kláštorov.
<b>Cisterciáni</b>	Vetva benediktínskeho rádu.
<b>Dominikáni</b>	Mníšsky rád, ktorý v 13. storočí prevzal od benediktínov vedúcu úlohu v šírení vzdelávania.
<b>Františkáni</b>	Mníšsky rád založený Františkom z Assisi, ktorý vymenil život v bohatstve za službu chudobným.
<b>Gotický sloh</b>	Architektonický štýl, ktorý sa objavil v polovici 12. storočia. Umožňoval stavať vyššie, štíhlejšie a odľahčenejšie stavby v porovnaní s románskym slohom.
<b>Gregoriánsky chorál</b>	Druh hudby, o ktorého rozvoj sa zaslúžil pápež Gregor Veľký v 10. storočí.
<b>Hrad</b>	Opevnené sídlo bohatých šľachticov v stredoveku, často stavané na ťažko dostupných miestach pre lepšiu obranu.

<b>Kláštor</b>	V ranom stredoveku často opevnená budova, ktorá bola domovom mníchov alebo mníšok. Slúžil ako centrum šírenia viery, starostlivosti o núdznych a ochrany vzdelanosti.
<b>Latinčina</b>	Spoločný jazyk vzdelancov v celej stredovekej Európe s ustálenou gramatikou a odbornou slovnou zásobou, zachovaný z obdobia antiky.
<b>Románsky sloh</b>	Architektonický štýl, v ktorom sa stavitelia usilovali napodobňovať staroveké rímske stavby. Predchádzal gotickému slohu.
<b>Rytier</b>	Šľachtic vychovávaný od detstva na boj, ktorý musel dodržiavať prísne pravidlá správania, vrátane vernosti, ochrany slabších a úcty k ženám.
<b>Rytierska kultúra</b>	Špecifická kultúra vytvorená v prostredí šľachty a rytierov. Zahŕňala literárnu tvorbu (romány, poéziu), ktorá ospevovala lásku alebo hrdinské činy.
<b>Teológia</b>	Jeden z hlavných odborov, ktoré sa vyučovali na stredovekých univerzitách; štúdium náboženstva a viery.
<b>Univerzita</b>	Najvyšší typ školy v stredoveku, kde sa vyučovali odbory ako medicína, právo a teológia.